

A.A. Babayeva, Rus tili va uni o'qitish metodikasi kafedrası

o'qituvchisi JDPI

X.S. Musulmonova – Rus tili va adabiyoti fakulteti 1 kurs talabasi

JDPI

N.V. GOGOLNING «REVIZOR» KOMEDIYASINING G'OYAVIY-BADIIY O'ZIGA XOSLIGI

Annotatsiya. Bu maqolada N.V. Gogolning “Revizor asaridagi” g'oyaviy-badiiy o'ziga xosligi va uning tahlili tasvirlangan.

Kalit so'zlar: Komediya, obraz, janr, realizm, kompozitsiya.

Аннотация. В данной статье рассматривается идейно-художественное своеобразие произведения Н.В. Гоголя «Ревизор».

Ключевые слова: Комедия, образ, жанр, реализм, композиция.

Annotation. In this article, N.V. Gogol's Ideological and Artistic Identity in The Inspector General and its analysis are described.

Key words: Comedy, image, genre, realism, composition.

Gogolning "Revizor" pyesasi rus dramaturgiyasida o'ziga xos inqilob qildi: kompozitsiya va mazmun jihatidan. Uni 8-sinfda adabiyot darslarida muvaffaqiyatli o'rganishga maqolada topiladigan rejaga muvofiq ishni batafsil tahlil qilish yordam beradi. Quyida komediya tarixi, uning ilk ishlanganligi, spektaklning muammolari va badiiy xususiyatlari haqida so'z boradi. “Bosh revizor” asarida tahlil tasvirlanayotgan davrning tarixiy va ijtimoiy sharoitlarini bilishni o'z ichiga oladi. Gogol har doim Rossiyaning kelajagiga ishongan, shuning uchun u san'at yordamida jamiyatni "davolashga" harakat qilgan.

Mavzu jamiyatdagi illatlar, byurokratiya va uning qonunbuzarligi, ikkiyuzlamachilik, ma'naviy qashshoqlik, umuminsoniy ahmoqlikdir.

Tarkibi - ring tuzilishi, ekspozitsiyaning yo'qligi, "psixologik" muallifning mulohazalari.

1835 yilda Nikolay Vasilevich "O'lik jonlar" asarini to'xtatib, Pushkindan ijtimoiy kamchiliklarni, yuqori martabalar hayotini masxara qiladigan satirik pyesa yozish uchun g'oyalarni so'radi. Pushkin Gogol bilan P. P. Svininning Bessarabiyada

sodir bo'lgan hikoyasini o'rtoqlashadi. Shuningdek, u bir marta Nijniy Novgorodda Pugachev haqida material to'plash uchun kelganida o'zi ham xuddi shunday vaziyatga tushib qolgani haqida xabar beradi. Vaziyat haqiqatdan ham kulgili: Gogolga bu yoqdi va 1835 yil oktyabr-noyabr oylarida u pyesa yozdi.

N.V. Gogol realizmi tipik odamni tipik sharoitlarda joylashtirdi, ammo dramaturg erishmoqchi bo'lgan natija tomoshabinga illatlar haqidagi o'yindan ko'ra ko'proq narsani yetkazish edi. Muallif spektaklning asosiy g'oyasini aktyorlar va rejissyorlarga etkazish umidida bir necha bor urinib ko'rди, qo'shimcha sharhlar va spektakl uchun tavsiyalar yozdi. Gogol ziddiyatni iloji boricha to'liq ochib berishni xohladi: vaziyatning kulgili, bema'niligini ta'kidlash.

Asarning asosiy mavzusi jamiyat muammolari va illatlari, byurokratiyaning ahmoqligi va ikkiyuzlamachiligi bo'lib, bu sinf hayotining axloqiy va ma'naviy tomonlarini ko'rsatadi. Komediya tili o'tkir, satirik, kaustik. Har bir qahramonning o'ziga xos nutq uslubi bor, uni xarakterlaydi va qoralaydi.

Asar qahramonlari orasida ijobiy obrazlar yo'q, bu muallif ishlagan janr va yo'nalish uchun mutlaqo yangilik. Bu fitna oddiy qo'rquvdan iborat – yuqori martabali revizorlar har qanday odamning taqdirini shunday hal qilishlari mumkinki, u jamiyatdagi mavqeini yo'qotib, jiddiy jazoga tortilishi mumkin edi. Gogol jamiyatdagi illatlarning katta qatlamini ochib berishni va shu orqali uni ulardan davolamoqchi edi. Muallif zamonaviy jamiyatda sodir bo'layotgan eng yomon, adolatsiz va axloqsiz narsalarni ko'tarishni rejalashtirgan.

Asarda muallif tomonidan amalga oshirilgan g'oya rus byurokrtiyasining turmush tarzining ma'naviyatsizligi, qo'pollik va ma'nosizligini ko'rsatishdir. Ishning o'rgatgani yuzaki: agar har bir kishi o'zidan boshlasa, vaziyatni to'xtata olasiz. Ajablanarlisi shundaki, muallif o'z qahramonlarining prototipi bo'lgan tomoshabinlardan spektaklni adekvat idrok etishni istagan.

An'anaga ko'ra, ziddiyatning tashqi va ichki tomonlari ajralib turadi. Xlestakov auditor sifatida va shahar rasmiylari o'rtasida. Qahramonlarning munosabatlari ular orasidagi chuqur qarama-qarshiliklarga emas, balki tushunmovchilikka asoslangan. Mojaroning bu tomoni ishning umumiy qurilishi

uchun juda muhimdir. Ichki: hokimiyat va xalq o'rtasida. Gogol barcha suiiste'mollik va haddan tashqari holatlar inson va jamiyat idealiga mos kelmasligini ko'rsatishga intiladi. Muallifning eng muhim badiiy vazifasi "yaxshi niyatli odamlar" niqobini ochish edi.

Kompozitsiyaning o'ziga xos xususiyati shundaki, spektakl ekspozitsiyaga ega emas, balki syujet bilan boshlanadi. Bu asarda tizim halqa tuzilishiga oid: u "auditor keldi" degan xabar bilan boshlanadi va tugaydi. Xlestakov tasodifan voqealar markaziga tushib qoladi va bir muncha vaqt uni shaharda nega yaxshi kutib olishlarini tushunmaydi. Shundan so'ng, u o'ziga yuklangan rolni saqlab, o'yin shartlarini qabul qiladi. Adabiyotda birinchi marta qahramon yolg'onchi, prinsipsiz, past va jirkanch darajada g'alati xarakterga ega.

Asar mutolaa chog'ida asar spektakl tarzida yaxshi idrok etiladi, muallifning qahramonlar psixologiyasini, ichki dunyosini ochib beruvchi mulohazalari, mulohazalari tufayli. Gogol bitta qisqa o'yinda ajoyib tasvirlar to'plamini yaratdi, ularning aksariyati adabiyotda mashhur nomlarga aylandi.

"Revizor" komediyasi tanqidiy realizm asaridir. Unda 30-yillar davri yorqin tasvirlangan. XIX asrda tipik belgilar tipik sharoitlarda namoyon bo'ladi. Gogol satirasining xususiyatlari ijtimoiylik va inkor pafosidir.

Gogolni rus adabiyotida satirik dramatik janrning asoschisi deb atash mumkin. U klassikaga aylangan komediyaning asosiy naqshlarini keltirib chiqardi. U dramaturgiyaga personajlar jim bo'lganda "jim sahna" texnikasini kiritdi. Komediya groteskning satirik texnikasini kiritgan Nikolay Vasilyevich edi. Byurokratiya nafaqat ahmoqona, balki dahshatli darajada cheklangan holda tasvirlangan. Komediya birorta ham neytral yoki ijobiy xarakter yo'q, qat'iy ravishda barcha qahramonlar illatlar va o'zlarining ahmoqligi botqog'iga botgan. Asar janri realizm ruhidagi ijtimoiy-satirik komediya.

Komediya shahar obrazi yaxlit tizim sifatida shakllangan. Shahar qiyofasidagi eng muhim uchta tamoyil:

1. Ierarxiya (shahar ijtimoiy narvon shaklida ko'rsatilgan: shahar quyi tabaqalari (filistlar), savdogarlar, shahar mulkdorlari, amaldorlar, mer);

2. Universallik (Gogol oddiy, tipik shaharni chizgan);

3. Entsiklopedik (Rossiya shahri hayotining deyarli barcha jabhalari, Rossiya hayotining ko'p qirralari, barcha tabaqa va mulklar (shahar hayotida faqat rol o'ynamaydigan dehqonlar yo'q) aks etgan), barcha davlat muassasalar: eng yuqori shahar hokimiyati, sud, pochta, ta'lim va xayriya muassasalari, politsiya; faqat armiya (tsenzura sabablarga ko'ra) va cherkov (Gogol imonli edi) yo'qolgan; haqiqatning keng ko'rinishi: suiiste'molliklar amaldorlar, shahar mulkdorlarining bekorchilik hayoti, savdogarlarning hokimiyat tomonidan zulmi va o'zlarining xaridorlarni aldashlari, burgerlarning og'ir hayoti).

Xlestakov obrazi bilan bog'liq bo'lgan Sankt-Peterburg mavzusida badiiy umumlashtirish o'zining eng yuqori kuchiga etadi, ierarxik zinapoya eng yuqori darajaga ko'tariladi. Muallif satirani okrug shaharchasi bilan cheklamaydi, balki uning chegaralarini butun Rossiya miqyosiga olib chiqadi. Shahar timsolida markaziy o'rinni amaldorlarning suratlari egallaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Gogol, N. V. To'plangan asarlar: 8 jildda / N. V. Gogol; V. R. Shcherbinaning bosh muharriri ostida. - Moskva: Pravda, 1984. - T. 4: Dramatik asarlar. – 429, [2] b. : kasal. - (“Uchqun” kutubxonasi. Mahalliy klassika). - Matn: to'g'ridan-to'g'ri.

2. Gogol, N. V. Asarlar: 3 jildda / N. V. Gogol; Kukryniksy rassomlarining rasmlari. - Moskva; Leningrad: Bolalar adabiyoti, 1938 yil.

- 2-jild: Dramatik asarlar. – 173, [2] b.: kasal. - Matn: to'g'ridan-to'g'ri.

3. Gogol, N. V. Inspektor / N. V. Gogol. - Matn: to'g'ridan-to'g'ri // N.V.Gogolning asarlari va maktublari: 6 jildda / N.V. Gogol. - Sankt-Peterburg: P. A. Kulish nashri, 1857. - T. 2: Arabesklar. Dramatik asarlar. – S. 265-354.